

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 28.

Fylke: Buskerud

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Sigdal

Emne: Drikk til maten

Bygdelag: Sigdal og Eggedal.

Oppskr. av: Andreas Mörch

Gard:

(adresse): Prestfoss

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. AM

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Serleg etter den siste krigen har det auka på med å bruke nysila mjölk(heilmjöl). Skuma mjöl er snart ikkje å kalle drikk. Det kjem av omlegginga i produksjonen og omsettinga. Før århundreskiftet vart det mest tjukk mjöl dei hadde til maten, det var handskuma mjöl som var tjukna i balir. Så vart det vanleg med ^{se}separatorar. Da vart det mest bare skuma mjöl, söt og sur, dei drakk. Dei hadde ikkje råd til å drikke heilmjöl, ikkje produsentane sjölve ein gong. Det vart sett på mest som luksus å drikke söt heilmjöl. Da det vart ordna levering av mjöl til meieriet utover sist på 1920-talet, vart det ikkje betre. Det var gardar der dei heldt att ei lita mugge med nysila mjöl til heile huslyden kvar dag. All den andre mjölka gjekk til meieriet. Det galdt om å koma högt opp i ^{re}yrkskapen, å levere mest mogeleg. Det vart mykje returmjöl. Den drakk dei. Etter siste krigen går mjölka til Drammen. Det blir returmjöl bare ein gong i veka, eller så. Nå tar dei av så mykje meir heilmjöl, og er ikkje så redde for å ha ^{av} nok mjöl sjölve. Tjukk og sur mjöl blir det bruka mykje mindre av enn før. Ungdomen og barna vil ha söt mjöl for det meste.

2. Det vart gjerne sett fram ei skål med kald, söt eller sur, mjöl til folk som kom innom. Slik var det på gardane

2

der dei hadde heimekyr, eller dei hadde "dri mjölk" frå om våren, eller dei henta ned frå setra i kaggar. På setra var det alltid mjölk til drikke så snart ein kom innom. I tingbökene er det nemnt *frå* først på 1700-talet at det vart bydd på söt mjölk til ein som kom innom ein gard her. I slåtten var det mykje "blanne" dei drakk, dei hadde med seg blannespann utpå jordet til drikke mellom måla. Det var sur(asin) mjölk halvblanda med vatn. Saupet vart ete til grauten, så det var ikkje "tistedrekke". Vart den "drigne mjölka" for sur utpå hösten, så bhanna vart for sterk, hadde dei i litt sukker. (Gunhild Finnebråten, Eggedal, f.1859) "De slopma vi drakk primbre au. Vi skov litt sureprim i vatten så're vart go færje på're. De vart krafti, så'n kunne ikkje ha så altför mikkji i. Helst va're attåt grauten vi bruka primbre, men vi drakk de au nå vi va tiste. De e ikkje i bruk hå, de e ikkje sureprim hell nå, og heller ikkje sur mjölk." (GF)

4. Spössel og skvålaram var det siste, svake ölet dei fekk ved brygginga. Det vart leskedrikk i slåtten. "Te eftasvern i slåtten fekk vi jamt maten ut på jore te uss. De va påsmurt mat me öl attåt. Vi satt boretter bakken og åt og drakk, drakk tå skålrir hell spann. Vi vart rekti hugugelne tå're." (Jöran Vika f.1855, Sigdal omkr. 1875) "Brigga döm tå bare framvörtere, vart de stært öl. Va'n tist, kunne'n ikkje drekke de'n örka, ellså vart'n au full." Ölbrygginga tok slutt utover i 1880-90-åra, men eg drakk heimebrygga maltöl i Eggedal i 1924. "Öl hadde vi bare te höktishæljine bori småstellune. Da va're maltöl så lengen han bestefar og ho bestemor levde, men da döm döe (omkr. 1885), va're slutt." (GF) "Fremmenfölk som kom innom på garane, sku ha öl å drække för." (JV) "De va kaf-fin som jore enne på öle." (JV, -28)

5. "Ho bestemor tente på För'n (Krödsherad) omkr. 1835,

3.

der hadde döm kaffi bare nå're kom fremmen dit. Ho bestemor hadde aller smaka kaffi för. Så sku de kámmå noko storti der, og 'o bestemor vart sett te å brenne kaffi. Da de binte te å rike tå kaffin, vart 'o redd 'o sku brenne opp alt samma og 'o ropa på kjeringa. Men ho bare lo åt 'o. De sku rike, sa 'o. Da kaffin va koka, sku jentúne au få smaka. Men ho bestemor örka ikkje å svelje 'n ne. "Je ville nå mikkji heller drökki breskelåg," sa 'o. (JV)

6. Utover i 1860-70-åra vart det vanleg med kaffi

7. Det er kaffi til måramaten, etter meddan og gjerne til kvelds og. Så jamt over er det kaffi tre gongar om dagen.

8. Kaffien blir hatt på kjelen med kokande vatn og får et oppkok, eller han blir hatt på kjelen med kaldt vatn og koka opp. Det er så ettersom. Kaffi blir ikkje trakta til kvardags, og sjelden elles. Det vanlege er at dei slår på ein skvett med kaldt vatn så snart kaffien skal vera ferdigkoka, det er klaring. "Du får sjire kaffin." (sjire- sjira, ordet blir bare bruka om kaffi nå.)

Det vart enda spádd i kaffigrut, når det var höveleg spágrut i koppen. Dei snakka om at koppen tåra når det hang som dropar på kanten. Det tydde motgang, sorg. Men det var bra med "bekkar"-gangar- i gruten. Elles er det lite å få veta om dette nå.

9. Til kaffien bruka dei frå först av toppsukker som vart kjøpt i Drammen. Sia tok dei til å koke seg kaffisukker av farin. Dei hadde sukkes^{saks}~~saks~~ til "å klyppe opp" med.

Etter 1900 er det helst kjøpt raffinade.

10. Fløyte i kaffien har det vore heilt til det siste. Hadde dei ikkje fløyte, tok dei ein liten smörklatt ^{oppi.} ~~oppi~~ Ost hadde dei ikkje i kaffien, men dei hadde geiteprim ~~red~~ som dei tok bitar av attåt kaffien (i staden för sukker) i eldre tid, etter det Jöran Vika fortalte.

4.

11. Nå er det vanleg med te, også til kvardags, men det vart drukke lite te her før århundreskiftet. Eldre folk ville nödig ha te. I teen hadde dei sukker og fløyte, nå vil dei fleste ha ~~bare sukker~~. Dei laga seg te av "tegras" (*potentilla erecta*), det fortalte dei gamle i Eggedal om, men det vart bruka i Sigdal og i 1860-70-åra og seinare med.

12. Folk flest bruka ikkje brennevin til kvardags som drikke eller styrkemiddel. Det vart helst ved lag og med helga. Ved ekstra arbeid vanka det brennevin, så som ved slakting, brötning, tömmermerking, så og ved handel, sjöl om det var kvardags. I onnene vart det ikkje bruka ekstra brennevin.

13. Til kvardags er det mest lauskarane som kjøper seg öl, selters, brus. Dei kjøper seg gjerne ei ^aflske i butikken og drikk av den der. Det kan vel hende varmaste sommaren at barna får lov til å kjøpe seg brus eller vörteröl. Men folk flest lagar seg mykje saft, så det er saftdrikke til barna til kvardags. Elles hörer kjøpt drikke til lag og fest. AM.